

та взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо формування соціальної компетентності дошкільнят у контексті впливу медіазасобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вознесенська О. Л. Сім'я в інформаційному суспільстві: зміна норми / О. Л. Вознесенська // Психологічні перспективи. – Луцьк, 2010. – Спецвипуск. – С. 16–26.
2. Вознесенская Е. Л. Учитесь никогда не рано. Учебник для неравнодушных родителей / Е. Вознесенская. – К. : Золоті ворота, 2012. – 268 с.
3. Гриневиц Л. Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості [Електронний ресурс] / Л. Гриневиц. – К., 2018. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/mediagramotnist_tse_neobkhdne_vminnya_dlya_suchasnoi_osobistosti_liliya_grinevich/.
4. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі : посібник для батьків / [І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М-Л. А Чєпа, Н. М. Бугайова]. – К. : ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 48 с.

5. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. / О. М. Томашевський, Г. Г. Цегелик, М. Б. Вітер, В. І. Дубук. – К. : ЦУЛ, 2012. – 296 с.

6. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навчальний посібник / [О. Т. Барішпольєць, Л. А. Найдонова, Г. В. Мироненко, О. Є. Голубєва, В. В. Різун та ін.] ; за ред. Л. А. Найдонової, О. Т. Барішпольєця. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.

7. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчицька. – Вид. 2-ге, стер. – К. : АУП, ЦВЦ, 2012. – 58 с.

8. Семчук С. І. Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / С. І. Семчук ; Уманський ДПУ імені П. Тичини ; МОН України. – К., 2011. – 21 с.

9. Черешнюк І. О. Використання медіатехнологій у початковій школі : методичні рекомендації / І. О. Черешнюк. – Дніпро, 2016. – С. 133.

10. Як сучасні мультфільми впливають на розвиток дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : childdevelop.com.ua.

Дата надходження до редакції: 18.09.2018 р.

УДК 37.091.4:37.091.212.3:159.954-026.15

Вячеслав ДЕМЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти Рівненського ОІППО,
завідувач Рівненським регіональним центром
Інституту обдарованої дитини НАІПН України

ВИЯВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УЧНІВ: ВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДО СУЧАСНИХ ПОГЛЯДІВ К. РОБІНСОНА

У статті автор розкриває проблему розвитку креативних можливостей дітей та молоді на основі вивчення, порівняння й урахування педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського та концептуальних поглядів провідного сучасного спеціаліста й експерта в галузі освіти і творчості в освіті К. Робінсона.

Ключові слова: обдарованість, креативність, творчість, освіта, успіх, успішність.

В статье автор раскрывает проблему развития креативных возможностей детей и молодежи на основании изучения, сравнения и использования педагогического наследия В. Сухомлинского

и концептуальных взглядов ведущего современного специалиста и эксперта в образовании К. Робинсона.

Ключевые слова: одаренность, креативность, творчество, образование, успех, успеваемость.

The article deals with the problem of creative possibilities development of children and youth on the basis of studying, comparing and pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlinsky and the conceptual views of Ken Robinson, a leading modern specialist and expert in education and creativity in education.

Key words: cleverness, creativeness, creativity, education, success, progress.

Сучасний стан і результативність освіти визначають можливості суспільства задовольняти потреби XXI століття та вирішувати його проблеми. На перший план виходять можливості сучасних людей мислити масштабно, глобально, іноді – нестандартно, тобто латерально, іраціонально, а можливо, й алогічно. Такий тип мислення можна сформувати в сучасних дітей, розвиваючи в них потенційні креативні можливості. Саме цією проблемою першочергово опікується Концепція «Нова українська школа», яка визначає 10 ключових компетентностей теперішніх школярів, одна з яких – креативність [2].

Цілком природно, що пошук нових шляхів розв'язання проблем іноді спонукає нас до повернення в минуле, яке нам, людям, властиво забувати, а нове часто – це забуте старе, яке просто потребує переосмислення й осучаснення. Не є винятком у цьому і педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського, який вміло та органічно поєднував у собі філософа, психолога і, звісно, педагога. Це давало йому змогу бачити проблеми освіти і шляхи їх вирішення на далеку перспективу. На нашу думку, співставлення поглядів сучасного фахівця й експерта в галузі освіти і творчості Кена Робінсона з основними педагогічними концепціями видатного вітчизняного класика, що вже пройшли перевірку часом, дасть змогу виявити позитивні моменти, які можуть прислужитися в умовах сьогодення, адже важливим завданням національної освіти є «збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій» [1, с. 2.].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. До проблеми осмислення й розвитку творчих здібностей особистості та процесу їх упровадження зверталися відомі психологи та педагоги. Особливого значення в організації роботи з формування творчої активності учнів набули праці видатних психологів Л. С. Виготського, В. М. Дружиніна, О. М. Леонтьєва, Я. А. Пономарьова, С. Л. Рубінштейна, де досить ґрунтовно описано психологічні аспекти формування творчої активності дітей. Методи та умови розвитку креативності представлено в наукових дослідженнях Ю. К. Бабанського, С. О. Гавриленко, М. О. Данилова, Т. А. Ільїної, І. Я. Лернера, В. О. Моляко, О. Я. Савченко, О. О. Федоренко, а також Дж. Рензуллі, Г. Гарднера, Е. Торренса, Д. Гілфорда та багатьох інших.

Вивчаючи, аналізуючи, порівнюючи та співставляючи різні погляди, наявні теорії і практики розвитку креативних можливостей дітей та підлітків сьогодення і минулого, спробуємо конкретизувати зміст, напрями, форми та результативність діяльності педагогічних кадрів із метою виявлення та реалізації творчих можливостей учнів.

Мета статті – розкрити концептуальні засади формування творчої особистості завдяки порівнянню педагогічної спадщини Василя Сухомлинського і Кена Робінсона.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, у час глобальних перетворень, появи нових соціально-економічних відносин, інтеграції у світовий освітній простір, одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства є формування і розвиток творчої активності особистості. По-перше, творчість – це засіб власного духовного розвитку особистості, можливість робити кожен день свого життя цікавим і неповторним; по-друге, творчість – це здатність вирішувати сучасні проблеми.

Творчий розвиток школярів є, на нашу думку, запорукою розв'язання кількох соціальних проблем одночасно – починаючи від культурного й інноваційного зростання нації та завершуючи соціальною сферою (наприклад, боротьбою з девіантною поведінкою тощо).

Одним зі шляхів успішного розвитку креативних можливостей дітей та підлітків є сьогодні осучаснення світового педагогічного надбання, а також формування та здійснення нової парадигми освіти.

Радикальні зміни в освіті часто пов'язують з ім'ям найвідомішого сучасного реформатора Кена Робінсона, який завдячує своєю популярністю виступам на конференціях TED, а ще – чудовим книжкам на освітянську тематику, зокрема «Школа майбутнього», «Освіта проти таланту. Сила творчості». К. Робінсон висловлює ряд думок, які нерідко сприймаються як революційні. Так, дослідник вважає, що освіту потрібно не реформувати, а трансформувати. Зокрема, радикальних змін очікують не лише зміст, мета та засоби освіти, а найголовніше – наші погляди і сподівання щодо основного предмета освітньої діяльності – дитини, яка є не лише об'єктом освіти, а й її суб'єктом.

«Нинішній виклик – трансформувати освітні системи у щось більш відповідне потребам XXI століття. В основу цієї трансформації слід покласти кардинально інший погляд на людський інтелект і творчість» [3, с. 30].

Кен Робінсон ставить за мету допомогти людям усвідомити глибину їхніх творчих здібностей, а також те, чому вони в них сумніваються; спонукати організації повірити у силу інновацій і створити умови, в яких ті процвітатимуть; сприяти творчій революції в освіті [3, с. 19].

Учений сформував головне призначення освіти – «допомогти людям віднайти власні творчі таланти – найпевніший спосіб розкрити те найкраще, що в них є. Коли люди знаходять правильний засіб для самовираження, то розкривають свої творчі здібності й досягають успіху» [3, с. 123].

К. Робінсон у своїх поглядах припускає, що «кожен має творчий потенціал як природну властивість нашої людської природи. Проблема полягає в тому, як його розвинути. Культура творчості охоплює всіх, а не обраних» [3, с. 22]. Зважаючи на це, роль освіти, за К. Робінсоном, – економічна: забезпечити навички, потрібні для того, щоб заробити на життя і бути економічно продуктивним; особиста: розвинути особисті таланти та здібності; культурна: краще зрозуміти світ довкола нас [3, с. 67].

Єдиний шлях, яким можна розвинути творчі можливості дітей, К. Робінсон вбачає у персоналізації навчання для кожного учня і це, на його думку, цілком можливо [3, с. 211]. Персоналізація вимагає творчого підходу до всіх складових навчального процесу: розкладу занять, вибору шкільних дисциплін, тривалості уроку, відбору учнів до кластерів, темпу, глибини засвоєння матеріалу, прогнозування результатів тощо.

Обсяг статті не дає змоги зупинитися на всіх аспектах теорії К. Робінсона, проте є можливість порівняти їх із поглядами і парадигмами В. Сухомлинського, аби визначити життєздатність і можливість застосування на практиці.

Більшість фундаментальних та концептуальних поглядів К. Робінсона і В. Сухомлинського співпадають, зокрема щодо природи обдарованості, її суті та можливостей для розвитку.

Багатий досвід розвитку творчих здібностей Василя Олександровича Сухомлинського вимагає вивчення та переосмислення. Для видатного педагога творчо мисляча людина була ідеалом, адже могла глибоко розуміти навколишній світ. Повноцінним навчанням він називав таке навчання, що розвиває розумові сили і творчі здібності. Так, і В. Сухомлинський, і К. Робінсон особливу увагу приділяють емоційній складовій. Організуючи роботу з дітьми, Василь Олександрович використовував красу навколишнього: серед природи, багатой на живі образи, легше думати, краще фантазувати, швидше добирати слова з найтоншими відтінками. «Я прагнув, щоб перш ніж розгорнути книжку, по складах прочитати перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої у світі книги – книги природи» [4, с. 541].

Кінцева мета оволодіння знаннями для дитини, вважає Василь Олександрович, не може бути головним стимулом розумових зусиль, як для дорослої людини. Для неї джерело бажання вчитися – найкраща розумова праця, інтелектуальні переживання, емоційні забарвлення думки. Чим більше учень оволодіває навичками розумової праці, тим більше зростає в нього інтерес до навчання, а невміння трудитися породжує небажання вчитися, лінощі: «Навчання може стати для дітей цікавою, захоплюючою справою, якщо воно осяяне яскравим світлом думки, почуттів, творчості, краси, гри» [5, с. 131]. Педагог конкретизував свою думку таким чином: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи, наприклад, розповідь учителя про подорожі краплини води, вона малює у своїй уяві і срібні хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіші всі уявні ці краплини, тим глибше осмислює вона закономірність природи» [5, с. 284].

Таку ж думку висловлює і К. Робінсон, вважаючи, що саме з уяви починається процес творення: «Бути творчим – означає втілювати свою уяву. До певної міри, творчість – це уява на практиці» [3, с. 126].

Наступний етап розвитку креативних можливостей учнів – науково-дослідна робота. Про неї Василь Олександрович пише: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реальним змістом причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором дитини» [6, с. 275].

Створити всі ці умови стало можливим на уроках мислення. Під системою уроків мислення В. О. Сухомлинський розумів школу думки, без якої неможливо уявити «повноцінної, ефективної розумової праці на всіх уроках не тільки в початковій школі, а й у наступні періоди навчання та розумового розвитку. Ця школа є фундаментом творчих розумових сил, необхідних для опанування нових знань. «Уроки мислення» проходили не в буденній класній кімнаті, а на лоні природи, серед співу птахів, дзиччання бджіл, шелесту листя.

Великі надії на розвиток креативності дітей Василя Олександровича покладав на малювання. Кожна літера у свідомості дитини пов'язується з наочними образами, тому легко запам'ятовується і все слово, і кожна літера. Так, наприклад, букву «P» учні асоціюють із крапелькою роси [5, с. 81].

Педагог звертав увагу і на такі складові креативності, як біжучість і фантазія. Він стверджував, що «переключення думки, яке є суттю мислення, можливе лише тоді, коли перед дитиною або наочний, реальний образ, або настільки яскраво створений словесний образ, що дитина ніби бачить, чує, відчуває те, про що розповідають, ось чому діти так люблять казки» [4, с. 32].

В. О. Сухомлинський вважав, що дитяча фантазія в кімнаті казки стає невичерпною. Варто дитині побачити новий предмет, як у його підсвідомості він пов'язується з іншим, народжується фантастичний образ, уява починає розгортатися, думки тремтять, в очах загораються блискітки, мова пливе плавним потоком. Тому в різних кутках кімнати неодмінно слід розмістити найрізноманітніші предмети, які збуджують уяву дітей. «Якщо мені вдалося домогтися того, що дитина, в розвитку мислення якої трапляються серйозні труднощі, придумала казку, зв'язала у своїй уяві декілька предметів навколишнього світу – значить можна з упевненістю говорити, що дитина навчилася мислити», – говорив В. О. Сухомлинський.

Висновки. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського містить цінні теоретичні та практичні положення, реалізація яких сьогодні може сприяти ефективному вирішенню питань розвитку творчої особистості школярів, а саме: цілісність підходу до вирішення зазначеної проблеми з урахуванням психофізичних і психологічних особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку; розкриття розвитку образного мислення; реалізація індивідуального підходу до дітей у навчально-виховному процесі; уроки мислення як невичерпне джерело розвитку творчих здібностей учнів. Концептуальні положення та сучасні погляди К. Робінсона можна розглядати як осучаснення, модернізацію перевірених часом ідей В. Сухомлинського, що допоможуть нам ефективно реформувати освітянську галузь, мета якої сьогодні – досягнення успіхів наших дітей у житті через розкриття власного творчого потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26 (4984). – С. 2.
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМУ від 14.12.2016 № 988-р // Освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання : довідковий бюлетень / МОН України ; Міністерство юстиції України. – Київ : НВП «ФОРУМ». – 2017. – № 3. – С. 20–26.
3. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості / К. Робінсон // Літопис. – Львів, 2017. – 255 с.
4. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 536–551.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 7–283.
6. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 1. – С. 273–278.

Дата надходження до редакції: 19.09.2018 р.